

Fred Bos: 'Roggelelie werd van

Zijn vader, daar begint voor Fred Bos uit Winterswijk het verhaal van de roggelelie. Een soort die in de Nederlandse natuur voorkwam. Wat begon met een correctie op een jaartal heeft zich ontwikkeld tot een wereld die nog steeds nieuwe gezichtspunten oplevert. De passie van Fred Bos is de roggelelie, al jaren.

Tekst: Arie Dwarswaard
Foto's: Fred Bos, Arie Dwarswaard

Na het interview stuurt Fred Bos me nog een paar e-mails met aanvullende informatie. 'Misschien bruikbaar voor je artikel', schrijft hij er bij. Het zegt iets over het grote enthousiasme van Fred Bos voor de enige leliesoort die eeuwenlang in Nederland te vinden was en nu nog op één plek in het wild voorkomt. Alleen dat klinkt al wonderlijk. Wie lelies in hun gebied van herkomst wil zien, moet toch op zijn minst naar de Alpen, Zuid-Europa of naar Azië? De roggelelie is de uitzondering op de regel. Die kwam tot in de jaren zestig nog in Nederland voor. Over dat gegeven was lange tijd onduidelijkheid, en daar begon voor Fred Bos zijn verhaal met en over de roggelelie.

"In 1980 verscheen de Atlas van de Nederlandse Flora, waarin over de roggelelie werd geschreven dat die na 1950 niet meer in Drenthe was gevonden. Ik ben geboren in het Drentse Gieten. Ik vroeg mijn vader of hij zich nog kon herinneren wanneer hij voor het laatst de roggelelie had gezien. Hij kwam tot 1952. Dus de informatie in de Atlas klopte niet. Het zette mij aan om nog eens wat verder te vragen bij boeren in en rond Gieten. Ik kwam tot vier vindplaatsen, en tot 1964 als laatste jaar waar-

in de roggelelie was gezien. Dat was voor mij reden om voor het tijdschrift *Natura* een artikel te schrijven met deze informatie, om het gegeven uit de Atlas van de Nederlandse Flora aan te passen. Aan het einde van het artikel vroeg ik lezers of zij nog meer informatie hadden over deze lelie. En daarmee is het begonnen. En werd de sneeuwbal uiteindelijk een lawine."

.....

'Ik kreeg toestemming om de bibliotheek van Teylers Museum te bezoeken en de Hortus Eystettenis in te zien. Dan voel je je wel bevoorrecht'

.....

ROGGETEELT

De roggelelie heet in het Latijn *Lilium bulbiferum* ssp *croceum*, is helderoranje van kleur, en dankt zijn Nederlandse naam aan zijn groei-

plaats: roggeakkers. Dat helpt te begrijpen waarom in Drenthe deze lelie nog zo lang is voorkomen. Op de akkers van de essen rond de dorpen werd veel rogge verbouwd. De grond was te arm voor andere graansoorten. Bos spreekt van een eeuwigdurende roggeteelt. "Dat was een vorm van landbouw die in deze contreien goed gedijde. En daarin kon de roggelelie zich handhaven. De bol zit vrij diep in de grond, en vormt aan de ondergrondse stengel nieuwe bolletjes. Als de grond al werd geploegd, dan werden de jonge bolletjes weer verder verspreid." De opkomst van de kunstmest maakte de teelt van andere akkerbouwgewassen mogelijk, met als gevolg een sterke inkrimping van de roggeteelt en daarmee ook van de roggelelie. Omdat boeren het wel een mooie plant vonden, werden bollen uitgegraven en in boerentuinen geplant. "Daar ben ik door de jaren heen ook regelmatig nog roggelelies tegengekomen. Niet alleen in Drenthe, ook elders in Nederland."

STROOMVERSNELLING

Het artikel bleef niet onopgemerkt. "Ik had gedacht dat het bij dit verhaal zou blijven, maar het is heel anders gelopen. Er kwamen allerlei reacties. En in Gieten en omgeving ben ik zelf ook verder gaan vragen en zoeken. Al snel kwam de discussie op gang of het hier ging om een ontsnapte cultuurplant of een inheems gewas. Omdat Drenthe geen landadel heeft gekend, en dus geen grote huizen met luthoven, was het voor mij al snel duidelijk dat dit geen ontsnapte cultuurplant kon zijn. Hij moet tot de inheemse flora hebben behoord. Als je dat stelt, dan is de vraag waar je voor die stelling bewijzen kunt vinden. Het bleek dat Heimans er in 1911 over schreef, en zelfs in 1850 werd de soort al beschreven als akkerkruid. Maar ook daarvoor was de roggelelie in ieder geval in Neder-

De roggelelie ofwel *Lilium bulbiferum* ssp *croceum*

Voorlopig hoogtepunt in de zoektocht van Fred Bos is Govelin in Noord-Duitsland, waar jaarlijks honderden exemplaren van de roggelelie bloeien

n sneeuwbal tot een lawine'

Fred Bos bij enkele uitgebloeide roggelelies in zijn tuin

land en Duitsland bekend, getuige kruidboeken van Fuch en Dodonaeus. Dat de lelie ook werd gezien als een aantrekkelijke tuinplant, bleek Bos toen hij een kijkje mocht nemen in de Hortus Eystettensis. "Ik kreeg toestemming om de bibliotheek van Teylers Museum te bezoeken en dit zeer zeldzame boek in te zien. Daar stond deze lelie keurig in afgebeeld. Dan voel je je wel bevoorrecht, hoor."

BOLLENWERELD

Fred Bos zocht ook contact met de bloembollenwereld. "Ik wilde weten of deze lelie ook is geteeld en verhandeld. Ik bezocht in 1990 de KAVB-bibliotheek en kreeg van bibliothecaris Johan van Scheepen een stapel handelscatalogi aangereikt. Daar vond ik tot 1950 in diverse handelscatalogi dat *Lilium bulbiferum ssp croceum* te koop werd aangeboden. Naar ik later vernam werden bollen uit Drenthe in jute zakken naar de Bollenstreek vervoerd om te worden geëxporteerd. Na 1950 werd de roggelelie vervangen door de cultivar 'Orange Triumph'. Voorlopig hoogtepunt na publicatie van het artikel in *Natura* was het verschijnen van een postzegel

met daarop 'zijn' roggelelie. "Het was een serie van vier zegels, in de kleuren rood, wit en blauw. Voor de oranje wimpel namen ze de roggelelie, een zegel in een velletje, dat vond ik echt heel bijzonder." Bos ontdekte daarna dat er een band is tussen het huis van Oranje en de lelie. "Op een portret van stadhouder-koning Willem III kwam ik de roggelelie tegen. Wat dat betreft was de oranjegekleurde zegel wel goed gekozen."

Geef om de roggelelie

Op 23 en 24 juni 2012 vindt in Govelin het jaarlijkse Liliënfest plaats. Daar zal dan het boek worden gepresenteerd over de roggelelie en zijn geschiedenis in dit deel van Duitsland. Fred Bos gaat daar deze winter de laatste hand aan leggen. Voor de uitgave is echter geld nodig. Personen en bedrijven die hieraan willen meebetalen kunnen via ff.bos@zonnet.nl met de auteur contact opnemen. Meer informatie over de roggelelie en Govelin: www.lilienpfad.de en www.kijkeensomlaag.nl.

Resumé

Eén artikel om iets recht te zetten groeide uit tot een wereld die hij niet kende. Fred Bos verdiepte zich in 1985 in de roggelelie. Een verhaal zonder einde, zo bleek later. Met als voorlopig hoogtepunt een mooie vondst in het Duitse Govelin.

RICHTING DUITSLAND

Het aantal vindplaatsen nam stelselmatig toe. En dat bleef niet beperkt tot Nederland. "Op een gegeven moment kreeg ik de tip dat in het Emsland, in de omgeving van Bourtange, ook enkele roggelelies stonden. En dat klopte. Maar daarmee was het Duitse avontuur nog niet voorbij. In 2007 kwam ik er achter dat 400 km naar het oosten, in het dorpje Govelin, een Lilienpfad lag. Bij de Duitse akkerbouwer Harry Bergmann bleek nog een flinke groeiplaats te zijn van de roggelelie. Ik weet nog goed wat ik dacht toen ik daar voor het eerst tussen de honderden bloeiende roggelelies stond. Ik hoorde ortolanen en leeuweriken zingen, en stond daar in het graan. Zo moet het er in Drenthe honderd jaar geleden ook hebben uitgezien. En toen mijn vrouw Fieke en ik door het gebied reden, zagen we op menig boerderij de lelie afgebeeld op houten balken. Onderdeel van de cultuur en natuur, dus." De toekomst van de lelies in Govelin is echter niet zeker, aldus Bos. "Bergmann is op leeftijd en zal op termijn stoppen. Heel lang kon Bergmann deze groeiplaats beschermen met steun van de overheid, maar daar komt ook in Duitsland nu een eind aan. Als deze vindplaats verloren gaat, dan zou dat heel erg zijn. Met een aantal enthousiastelingen schrijven we deze winter een boekje over Govelin en de roggelelie. Dat zal volgend jaar worden gepresenteerd op 24 juni tijdens het liliëweekend in Govelin. We zoeken echter nog wel sponsors voor deze uitgave." (zie kader)

EEN VERHAAL

Fred Bos raakt niet uitgepraat over de roggelelie. Maar waarom had het niet een andere bijzondere plant uit de Nederlandse flora kunnen zijn? Daar is Bos heel helder over. "De roggelelie is een plant met een verhaal. Hier komt zoveel samen. Het gaat niet alleen over de groeiplaats, maar ook over de schilderkunst, het koningshuis en bodemkundig onderzoek. En wat ook bijzonder is, de roggelelie is een cultuur- en wilde plant. En dat kom je ook niet vaak tegen."